

Марина КОЛІНЬКО

*Доктор філософських наук, професор,
Державний торговельно-економічний університет,
Київ, Україна
m.kolinko@knute.edu.ua*

ЕКОСИСТЕМА УНІВЕРСИТЕТУ В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Університет є відкритим науковим простором в умовах плинного світу, глобалізації та цифровізації. Освітні стратегії і тактики завжди віддзеркалюють актуальні суспільні процеси і людські запити. Фундаментальним принципом сучасного соціального буття стає невизначеність. Онтологічна нестабільність впливає на соціальні процеси, життєвий світ людини, різноманітні практики її життєдіяльності. Однією з найпотужніших трансформацій сучасності, що охоплює всі сфери суспільного життя, постає цифровізація. Коли ми обговорюємо модернізацію освіти, ми фіксуємо цифровізацію як імператив, який не можна не помітити. У відповідь на соціокультурні і технологічні зміни інформаційного суспільства університет представляє інституцію, яка покликана не лише передавати знання, а й формувати критичне мислення та соціальну відповідальність, опиняється в епіцентрі цих змін.

Метафора *екосистеми* інтерпретує університет як живий організм, де взаємодіють студенти, викладачі, технології, знання і навіть алгоритми. Постає питання: чи цифровізація є «новим кліматом», до якого екосистема адаптується, чи вона діє як інвазійний вид, що втручається в університетську систему і змінює саму її природу? Цифровізація одночасно виступає і середовищем, і агентом змін. Якщо розглядати її як «новий клімат», то йдеться про поступове, хоч і нерівномірне, трансформування умов існування університетської екосистеми: змінюються швидкість циркуляції знань, форми взаємодії, способи оцінювання та навіть саме уявлення про присутність. У такій моделі адаптація є еволюційною, поступовою, коли університет розширює свої межі, інтегруючи цифрові платформи як нові «біоми», де виникають гібридні форми навчання і дослідження. Водночас метафора інвазійного виду звертає увагу на ризики і небезпеки нового стану освіти. Цифровізація дестабілізує класичне університетське середовище. Алгоритмічні системи, платформи масових онлайн-курсів, автоматизовані інструменти оцінювання не лише доповнюють, а й витісняють традиційні практики. У такому випадку відбувається перебудова екосистеми, де класичні лекції або тривалі дискусійні семінари опиняються під загрозою зникнення або радикальної зміни. У цифрову добу важливі ідеї класичного університету не зникають, але потребують переосмислення. Наприклад, Рональд Барнетт наголошує, що університет майбутнього має бути

«екологічним», тобто здатним відповідати на складність і невизначеність світу, не втрачаючи гуманістичного ядра. Він розмірковує про те, що «розширення вищої освіти відкрило нові простори та можливості. Університет взаємопов'язаний з низкою екосистем: знаннями, соціальними інститутами, особами, економікою, навчанням, культурою та природним середовищем. Усі ці сім екосистем університету є крихкими, і для їх просування та розвитку університети повинні взаємодіяти з кожною з них» [1, с.3]. Освіта реагує на цифрову трансформацію зміною механізмів передавання знань, відшукує нові алгоритми, щоб стати простором адаптації людини до мінливої онтологічної ситуації.

Виникають проблеми ціннісно-нормативного характеру. Освіта традиційно була простором формування автономії, критичного мислення та здатності до рефлексії. Проте через дизайн інтерфейсу і систему оцінювання цифрові сервіси формують норми поведінки. Те, як зроблені застосунки й платформи, може приховано підказувати людям, що вважається «правильним» або «успішним». Наприклад, Moodle, Canvas показують відсоток виконаних завдань зеленими індикаторами. Через це студенти починають орієнтуватися не на глибину розуміння, а на «закриття» всіх пунктів списку. Платформа автоматично рахує активність: кількість входів, повідомлень на форумі, кліків по матеріалах. У результаті створюється норма, що *хороший студент* – це той, хто постійно онлайн, навіть якщо реальне навчання поверхове. Якщо дедлайни підсвічуються червоним і супроводжуються постійними нагадуваннями, система формує культуру терміновості та безперервної продуктивності. Те, що можна виміряти, починає вважатися значущим; те, що складно піддається кількісній оцінці (критичне мислення, глибинне розуміння, етична рефлексія, емпатія), маргіналізується.

У цьому сенсі відбувається трансформація освітніх цінностей: з орієнтації на смислотворення до орієнтації на продуктивність і показники. Цифрові освітні практики формують нові стилі пізнання, змінюють ритм навчання, логіку авторитету та способи легітимації знання. Важливо підкреслити, що ці процеси не є тотально негативними. Вони супроводжується зростанням доступності освіти, гнучкістю навчальних форматів і новими можливостями співпраці. Проблематичним є не сам факт технологічної медіації, а її непомітна нормативна гегемонія, коли системна раціональність витісняє комунікативну. Такий освітній формат несе в собі ризики фрагментарності досвіду, поверховості засвоєння знань та втрати цілісного життєвого світу.

Переосмислюються ролі суб'єктів університету як навігатора і модератора в системі знань. Викладач перестає бути єдиним джерелом знання, його транслятором і стає куратором навчального досвіду, студент не лише споживає,

а й активно конструює сенси, а технології із інструментів перетворюються на повноцінних учасників освітньої взаємодії. Особливого значення набуває питання агентності: чи здатна університетська спільнота контролювати цифрові процеси? Питання відкрите і тільки починає формувати свій дискусійний простір.

Традиційна освітня взаємодія вкорінена у фізично локалізованому просторі аудиторії, що забезпечує тілесну співприсутність, синхронність комунікації та спільність переживання навчального процесу. Цифрові технології розмивають межі між «тут» і «там», «тепер» і «потім», створюючи гібридний простір, у якому онлайн- та офлайн-взаємодії переплітаються. Виникає і «гібридний студент». Він частково є автономним, самостійно обирає контент, а частково є залежним від систем і програм, які пропонують цей вибір і цей контент. «Гібридний студент» фактично представляє нові антропологічні характеристики, у нього змінюється конфігурація досвіду, уваги й ідентичності. Це вже не тілесно локалізований суб'єкт, а людина з множинністю присутностей. Вона одночасно «є» в кількох просторах: фізичному, цифровому, соціальному, алгоритмічно сконструйованому. Її буття стає розподіленим, менш усталеним і зрозумілим, більш невизначеним, гнучким і пластичним. Філософсько-антропологічно це означає зсув від цілісного, центрованого «я» до мережевого суб'єкта. Такий студент не лише сприймає знання, а постійно його навігує, фільтрує, реміксує. Його мислення демонструє асоціативність і фрагментарність. Знання постає не як цілісний смисловий контекст, а як сукупність інформаційних фрагментів, які студент вихоплює з системи знань непослідовно, вибірково, не завжди розуміючи принцип відбору. Увага страждає від перемикання між потоками інформації, стає розсіяною, але водночас здатною до швидкого захоплення й обробки різномірних сигналів. Тут виникає питання про суб'єктність: хто мислить – сам студент чи система, яка підказує, структурує і навіть пише тексти? Якщо роботу можна згенерувати, спотворюється сама ідея інтелектуального зусилля.

Алгоритми ІІІ, генерація контенту впливають на формування світоглядного горизонту людей. Те, що стає доступним, вартим уваги і довіри, дедалі частіше визначається не консенсусом у спільноті, а логікою алгоритмічної селекції. Відбувається зміщення від професійного діалогу і наукової дискусії у продукуванні знання до його фільтрації будь-ким. Це створює ризик формування «інформаційних бульбашок», розсіювання сенсів, втрати цілісності ціннісного фундаменту наших уявлень. Тому університети почали створювати вимоги і кодекси щодо користування нейромережових моделей і алгоритмів. Ключове правило: можна використовувати ІІІ, але не можна видавати його результат за власну роботу без дозволу або посилання. В

силабуси Державного торговельно-економічного університету, наприклад, включено елемент «використання технологій та інструментів штучного інтелекту (ШІ)», де прописано що «під час підготовки завдань можливе застосування технологій та інструментів ШІ для пошуку та підбору літератури, творчого підходу до створення наочних матеріалів, технічної роботи (оформлення, перефразування власної ідеї, структурування тексту тощо), аналізу великої кількості інформації. При відповіді на виконане завдання чітко зазначається текст чи наочні матеріали, створені за допомогою ШІ. За виконання завдань, неточності, помилки, недостовірну інформацію тощо персональну відповідальність несе здобувач освіти» [2].

Отже, університет у цифрову добу функціонує вже не лише як освітня установа, а як платформа виробництва, обміну та критичної інтерпретації знання, як майданчик демонстрації рівних можливостей. Університетська екосистема шукає стан динамічної рівноваги в умовах цифровізації, яка водночас є викликом і ресурсом, загрозою і можливістю. Вона формує нову онтологію університетського простору, де знання можуть оцінюватися не тільки за критеріями істинності чи критичної значущості, а й за показниками трафіку, рейтингу та комерційної привабливості. Такий підхід може зводити складні соціальні й культурні процеси до інструментальної логіки ефективності. Прагнення спрямувати молодь у більш практичні і професійно обмежені галузі є прагматичним кроком, але супроводжується створенням ризиків загально-гуманітарного плану освіти. Отже, йдеться про необхідність переосмислення освітніх стратегій як практик формування здатності людини орієнтуватися у множинних, нестійких реальностях, зберігаючи критичне мислення, екзистенційну відповідальність і смислову цілісність власного буття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Barnett R. (2018). The Ecological University. A Feasible Utopia. Routledge. 288 p.
2. Колінько М.В. Силабус з дисципліни «Філософія». URL: <https://cdn.knute.edu.ua/course/view.php?id=1810>.